

Тема 1.

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ, РОЗМІРИ І ХАРАКТЕР БЕРЕГОВОЇ ЛІНІЇ ЄВРОПИ

Основні питання:

1. Фізико-географічне положення Європи.
2. Розміри Європи.
3. Характер берегової лінії Європи.

Рекомендована література.

1. Власова Т.В. Физическая география материков (с прилегающими частями материков): Ч. 1. Евразия, Северная Америка. – М.: Просвещение, 1986.
2. Половина І.П. Фізична географія Європи: Навчальний посібник для студентів географічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: “АртЕк”, 1998.
3. Физическая география материков и океанов / Под общей ред. А.М. Рябчикова. – М.: Высш. шк., 1988.

1. Фізико-географічне положення Європи

Європа – це частина світу, яка займає західну частину материка Євразія. На сході, в межах суходолу, вона межує з іншою частиною світу – Азією. Межа між Європою та Азією проведена досить умовно, оскільки поняття “Європа”, як частина світу, не стільки природне, скільки історичне. Уявлення про Європу і Азію як про різні частини світу склалося в далеку давнину, раніше, ніж сформувались уявлення про істинні розміри та контури всього материка в цілому.

Межу між Європою та Азією проводять по східних передгір'ях Уралу (тобто Уральські гори включають до складу Європи), далі по річці Емба, яка впадає в Каспійське море, потім по північному і північно-західному узбережжю Каспійського моря, річкам Кума, Манич і Дон, далі по східному узбережжю Азовського моря, Керченській протоці, північному узбережжю Чорного моря, протокам Босфор і Дарданелли. Через протоку Босфор, яка вважається найвужчою міжконтинентальною протокою в світі (750 м), збудовані мости, які з'єднують Азію з Європою.

Південніше Європи, за Середземним морем, лежить Африка. Лише вузька Гібралтарська протока роз'єднує Євразійський та Африканський материки. Від інших материків Європа відділена значними просторами Атлантичного і Північного Льодовитого океанів.

Європа повністю лежить в Північній півкулі в межах арктичних, субарктичних, помірних і субтропічних широт. Її більша частина розташована східніше нульового меридіану, тобто в Східній півкулі.

Береги Європи омивають води двох океанів: Північного Льодовитого і Атлантичного. До басейну Північного Льодовитого океану відносять моря, що омивають Європу з півночі і північного заходу: Біле, Баренцове і Норвезьке. Моря Атлантичного океану, до яких належать Балтійське, Північне, Ірландське, Середземне, Мармурове, Чорне і Азовське моря, омивають Європу з заходу і з півдня.

2. Розміри Європи

Площа Європи становить 10 млн. км². Крайніми точками Європи є: на півночі – мис Нордкін на Скандинавському півострові, на півдні – мис Маррокі на Піренейському півострові, на заході – мис Рока на тому ж Піренейському півострові, на сході – підніжжя Полярного Уралу поблизу Байдарацької губи. Крайньою острівною північною точкою Європи є мис Норд кап на острові Магерё. До речі мис Маррокі теж розташований на острові Таріфа в Гібралтарській протоці, але з'єднаний з материком дамбою. Протяжність материкової Європи з заходу на схід значно більша, ніж з півночі на південь.

3. Характер берегової лінії Європи

Для Європи характерна значна розчленованість берегової лінії. За цим показником вона займає перше місце серед усіх частин світу. Одним із яскравих показників розчленованості берегової лінії є те, що близько 25 % площі Європи займають півострови.

Найбільшим півостровом Європи є *Скандинавський півострів*. На сході він межує з *Кольським півостровом*. Межу між ними умовно проводять від Варангер-фіорда до Ботнічної затоки. Північні і західні береги півострова круті, високі, інтенсивно розчленовані фіордами. Південні і східні береги переважно низькі, скелясті, шхерного типу.

На півдні Європи виділяються великі півострови Піренейський, Апеннінський і Балканський.

Дуже багато біля берегів Європи і островів. Найбільшими з островів Північного Льодовитого океану, що омиває береги Європи з півночі, є архіпелаги Шпіцберген, Земля Франца-Йосифа і Нова Земля.

З островів Атлантичного океану, що належать до Європи, найбільшими є Ісландія, Великобританія і Ірландія.

Велика кількість великих і малих за розмірами островів характерна і для Середземного моря, що омиває південні береги Європи. Це острови Корсіка, Сардінія, Сіцилія, Крит, Кіпр, Родос та ін.

Внаслідок значної розчленованості берегової лінії для Європи характерна велика кількість заток і проток. Але ще більшою мірою розчленованість берегової лінії обумовлює система морів – внутрішніх (Балтійське, Середземне, Мармурове, Чорне, Азовське) і окраїнних (Біле, Баренцове, Норвезьке, Північне, Ірландське). Вони глибоко заходять у суходіл і значно впливають на формування природних умов прилеглих територій.